

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja konserveerimise osakond

Mari Rass

HINTSI POOD – ettepanekud restaureerimiseks

Hintsi, Levala küla, Saaremaa vald, Saare maakond

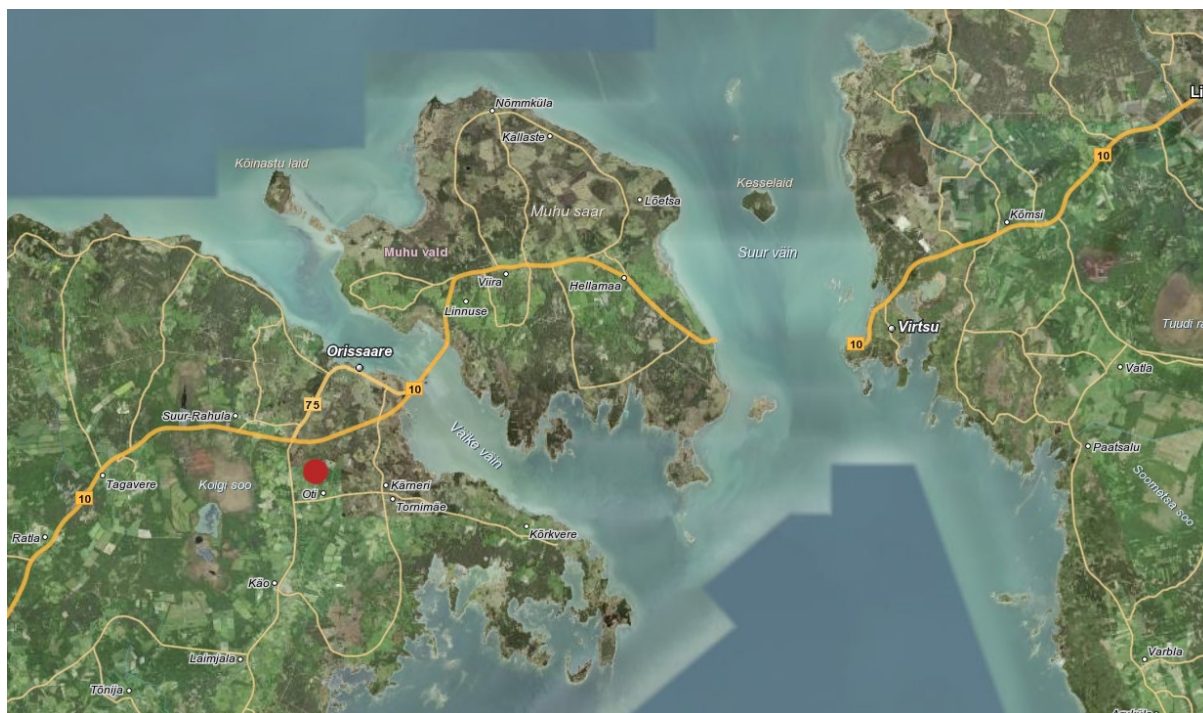
2020/2021 õppeaasta
Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituskursuse lõputöö
Tallinn 2021

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
AJALOOLINE ÜLEVAADE.....	5
1. LEVALA KÜLA	5
2. HINTSID LEVALAS ENDRIKE TALUS	8
3. HINTSI MAJA PÄRITOLU.....	11
4. HINTSI POOD	13
5. HINTSI TALU PEALE MÜÜMIST	14
TALUKOMPLEKS.....	16
1. HINTSI TALUHOOV	16
HINTSI POOD-ELUMAJA	17
1. VAATED.....	17
2. VUNDAMENT, SOKKEL, KELDER	19
3. SEINAD	20
4. KATUS JA KANDEKONSTRUKTSIOON	21
5. FASSAAD.....	23
6. KORSTNAD JA KÜTTEKOLDED.....	24
7. UKSED.....	25
8. AKNAD.....	26
9. INTERJÖÖR	27
10. LEIUD.....	29
SAUN.....	31
LAUT-KUUR	32
VÄÄRTUSED.....	33
SÄILITAMISE ETTEPANEKUD	36
KOKKUVÕTE.....	39
KASUTATUD KIRJANDUS JA TEISED ALLIKMATERJALID.....	40
LISAD.....	42

SISSEJUHATUS

Käesolev uurimistöö ja ettepanekud restaureerimiseks on koostatud Saare maakonda, Saaremaa valda, Levala külla, Hintsu maaüksusele. Kinnistu on katastritunnusega 63401:001:0617, suurusega 8159m² ja 100% elamumaa sihtotstarbega. Kinnistul paikneb elamu (120275590), saun (120275598) ja paar aastat tagasi kokku vajunud laut-kuur (120275602). Ettepanekud restaureerimiseks antakse elamule.

1. Hintsu kinnistu Saaremaal, maa-ameti kaart

Septembris 2020 sai käesoleva töö autorist üks Hintsu talukohta omanikest. See oli minu vanavanavanemate Anton ja Anna Hintsu kodukoht. Siin on üles kasvanud minu vanavanaema Elfride Irbe ja siin on oma lapsepõlve suved veetnud minu vanaema Eevi Innos, olles siin ka sõja eest maapaos. Anton lahkus siit peale sõda. Peale Antoni surma 1958, pani Elfride talu müüki. Nüüd 62 aastat hiljem õnnestus see meil tagasi osta.

Talu ostes ei teadnud me muud kui seda, et Anton ja Anna pidasid siin poodi. Vanaema rääkis küll suurtest põldudest, kus nad lastena abis olid, rääkis kuidas lapsed söögilaua ääres püsti pidid seisma ja rääkis kuidas sõja ajal lennukid madalalt üle sõitsid. Ta rääkis oma lapsepõlve mälestusi, küllap ta teadis ka täpsemalt selle maja ja maa kohta aga meie ei taibanud seda tol hetkel küsida ega tema seda meile rääkida.

Nüüd erinevaid allikaid ja arhiivimaterjale, mälestusi, artikleid kokku pannes saime targemaks. Lisaks oma vanavanavanemate taluga saime tüki maad, mille ajalugu läheb veel 5 põlve tagasi, esiema Kaddrini, kes 1795 aasta Uuemõisa revisjoni lehel oli surnud 80 aastasena. Ma ostsin maatüki enda juurtega, mis ulatuvad 306 aasta tagusesse aega.

Juba raskem on lahti murda saladust, mis puudutab uuritavat hoonet. Puuduvad mälestused, puuduvad fotod, puudub eraarhiivimaterjal. Nüüd on alles ainult hoone.

Uuringud on teostatud paralleelselt hoone koristus ja lahti võtmise töödega, mis on olnud ettevalmistuseks restaureerimistöödele. Töö eesmärk on leida säilinud väärtuslikud hoone originaalosalad ja uuringu käigus arutleda hoone päritolu ja ümberehituste kohta.

AJALOOLINE ÜLEVAADE

1. LEVALA KÜLA

2. Põide Maarja kirik ja pastoraat, vaade lõunast, Saaremaa Muuseum SA

13. sajandi teisel poolel rajas Liivimaa Ordu Põidele linnuse. 14. sajandi esimesel poolel ehitati see ümber suurejooneliseks kihelkonnakirikuks. Selle ümber tekib kihelkonna keskus ja selleks oli kuni aastani 1918 Levala küla omades kolme kauplust ja kõrtsi.¹ Veel 1935-

3. Levala küla ülevaade, autor teadmata, Elle Rajandu erakogu

¹ Wikipedia

1938 kaardi peal on Levalast läbi sõitev tee olnud põhiline ühendustee Orisaare ja Kuressaare vahel. Levalast sõitis läbi igaüks, kes oli teel Saaremaa teise otsa.

EFA.368.0.92561

4. Levala küla Saaremaal, Fotis

V. Kübar kirjutab oma mälestustes Levala külast 1960 aastal: Levala küla tekkimise kohta täpseid andmeid ei ole, kuid arvatakse, et Levala küla tekkis siis kui oli hävitatud Aruküla. Aruküla asus praegusest Levala külast põhja pool. Peale Aruküla hävimist asutasid selle küla elanikud uue küla, mida hakati nimetama Levala külaks. 1887 aastal oli Levala külas suur õnnetus, põles ära põhjapoolne osa külast. 1890 aastaks oli aga küla juba üles ehitatud ja 1892 aastaks oli küla täiesti ilma varemeteta.

1900-1910 oli Levala küla laialt tuntud koht. Sel ajal olid Levalas kuulsad kauplused ja kingsepa töökojad. Väga tuntud oli ka Roosa veski. Üks tähtsamaid kohti oli ka apteek. Väga suure kuulsuse omas lühikest aega käigusolnud villakraasimisvabrik, mis asus Kummitsa majas. Levala külas töötas kaks kingseppa Kummits ja Kamp. Levala külale kuuluvad maad olid head ja kandsid palju saaki. Eriti kuulus oli nisu.²

² Levala küla ajaloost, V.Kübar. Eesti Rahva muuseum, Korrespondentide vastused, ERM KV 120:63/I kd: 318-321

Oma mälestusi Levala külast kirjutab 16 leheküljel ka August Kamp (1864-1949) (üles kirjutanud Ado Kamp 1988 aastal) :

-2-

August Kamp (1864-1949)

Elu on nii ruttu möödunud; on raske uskuda, et minu nooruse ja varjaskäima aastad kuuluvad juba vanaaja kulna, kust võib leida isegi vanavara. Olen oma esimesed kirjatähed õppinud veel peenrutule valgel, tädil vooi kõrval ja pimedatel, tuisustel talveõhtutel kuulatanud näljaste huntide hulumist. Huntidest pole Saaremaal enam ammu jälgegi.

Poisina olen kaasa elanud pulmi, mida peeti veel vana Põide nikelnonna kombel laulunaiste ja torupillidega, kus pulmamarsšalid esinesid perul ratsul haljaste mõõnadega, mille pidemed olid ehitud rahvakirja paalte, vööde ja tuttidega. Ratsa olid na peinupoisid, pruudi vennad, kaitsjad, kellede võiduajamine murdmaastikul, üle kraavide ja kiviseadade, oli vahest üsna ohtlik, andis aga võimaluse julgust ja vaprust näidata.

Minu nooruses esinesid veel rändavad karutantsitajad ja leiernasti mängijad, samuti rändavad kaupmehed.

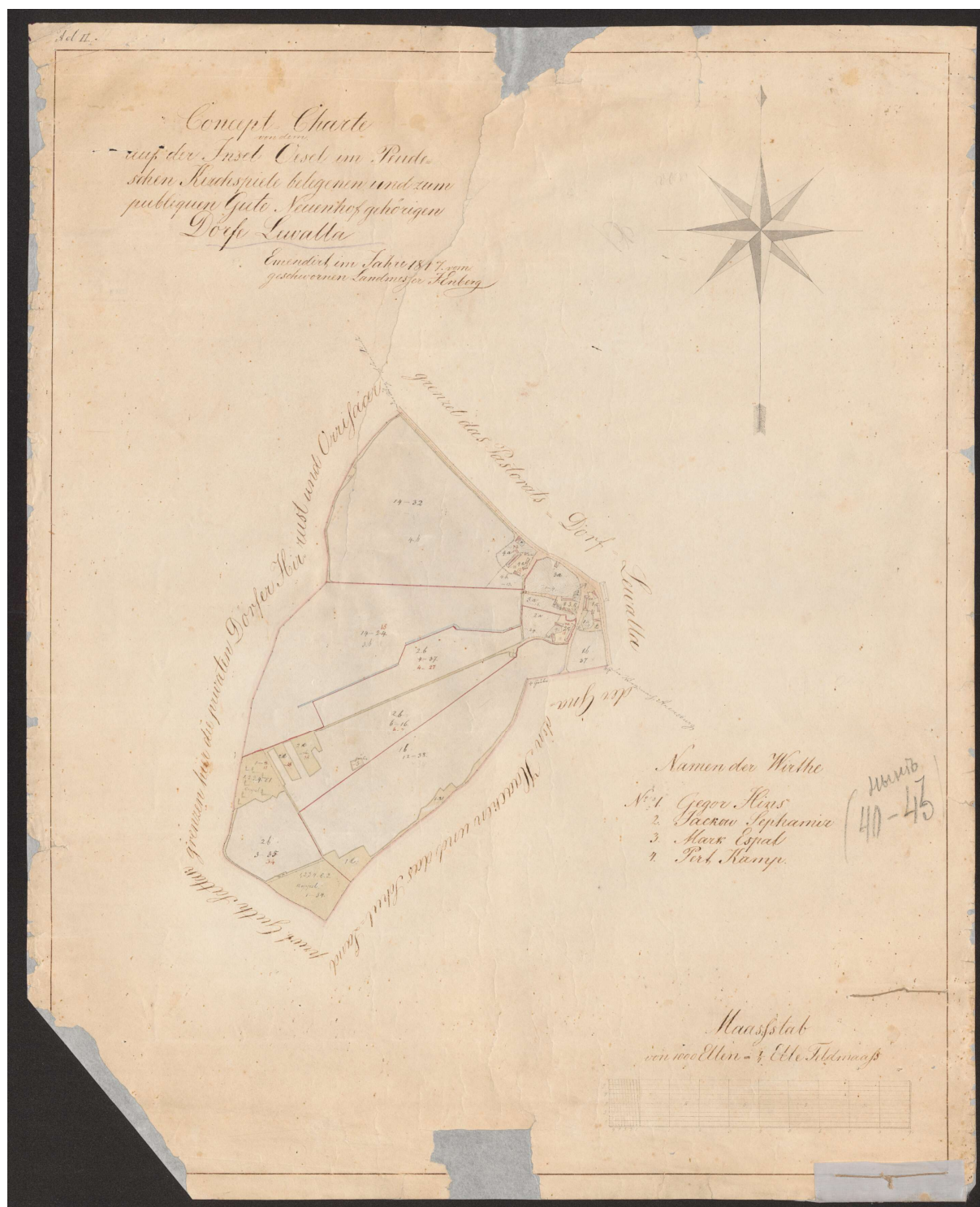
5. August Kamp mälestused, lk 1

Mu koduküla Levala asub ida Saaremaal, Väinest väinast 6 km kaugusel. Küla lõunaserval, mäel asub Põide kirik. Küla läbis suur Kuivastu-Kuressaare postmaantee. Külas oli suur kõrts, 2-3 kauplust, apteek, suur hollanditüüpi kahekiviga tule tuuleveski, mis tootis head püülijahu, pealeselle enamasti iga talus väike tuuling, veel ningsepp ja ajuti pagarid.

Külas oli üksteist elujõulist talu. Nelja talu ühine heinamaa oli idapool, algas kahe km kaugusel, ulatus nelja km kaugusele. Põhjapoolsel osal kasvas mets, lõunapoolsel vaheldus pöösastik legendinega. Oli ka suuremat legendiniku, n.n. eespa ja Metsara küla maaga külgnevat eespa.

6. August Kamp mälestused, lk 3

2. HINTSID LEVALAS ENDRIKE TALUS

7. Levala küla kaart koos Jüri Hinsi nimega, 1847a.

Hintsid elased Endrike talus nr. 40. Maa nimetati Endrikeks vana peremehe Henriko Ado Ado (1740-1796) või tema poja Endrik Hinsi (1766-1781) järgi. Peale neid oli taluperemeesteks veel Jüri Hins (1801-1850), kelle nimi seisab ka kaardil (ill 7), Ivan Hints (1834-teadmata) ja Aleksei

Hints (1852-1924). Aleksei Hints'i hoone, vanas Endrike talusüdames oli Kübar Pauli jutustuse järgi suur tsaariaegse projekti järgi ehitatud kahekordne hoone. See hävis tulekahjus 1944 aastal, kui sellest sõitis läbi tank, kes Levala tee kurvi välja ei võtnud.³

Anton Hints (1883-1956) sündis Endrike talu nr 40 seitsmelapselises peres. Lastest jäid talu maadele elama Anton ja Mihkel. Mihkel elas ema ja isa talus kuni selle maha põlemiseni 1944. a. Peale seda ehitas ta omale vana maja kohale sarapuuvitstest onni ja elas seal erakuna kuni elu lõpuni 1985 aastal³. Anton rentis oma isa käest maad ja elas Endrike talu kõrvale ehitatud pood-elumajas. Peale isa Aleksei surma pärisid Mihkel ja Anton kumbki võrdselt 18,96 ha talumaadest.

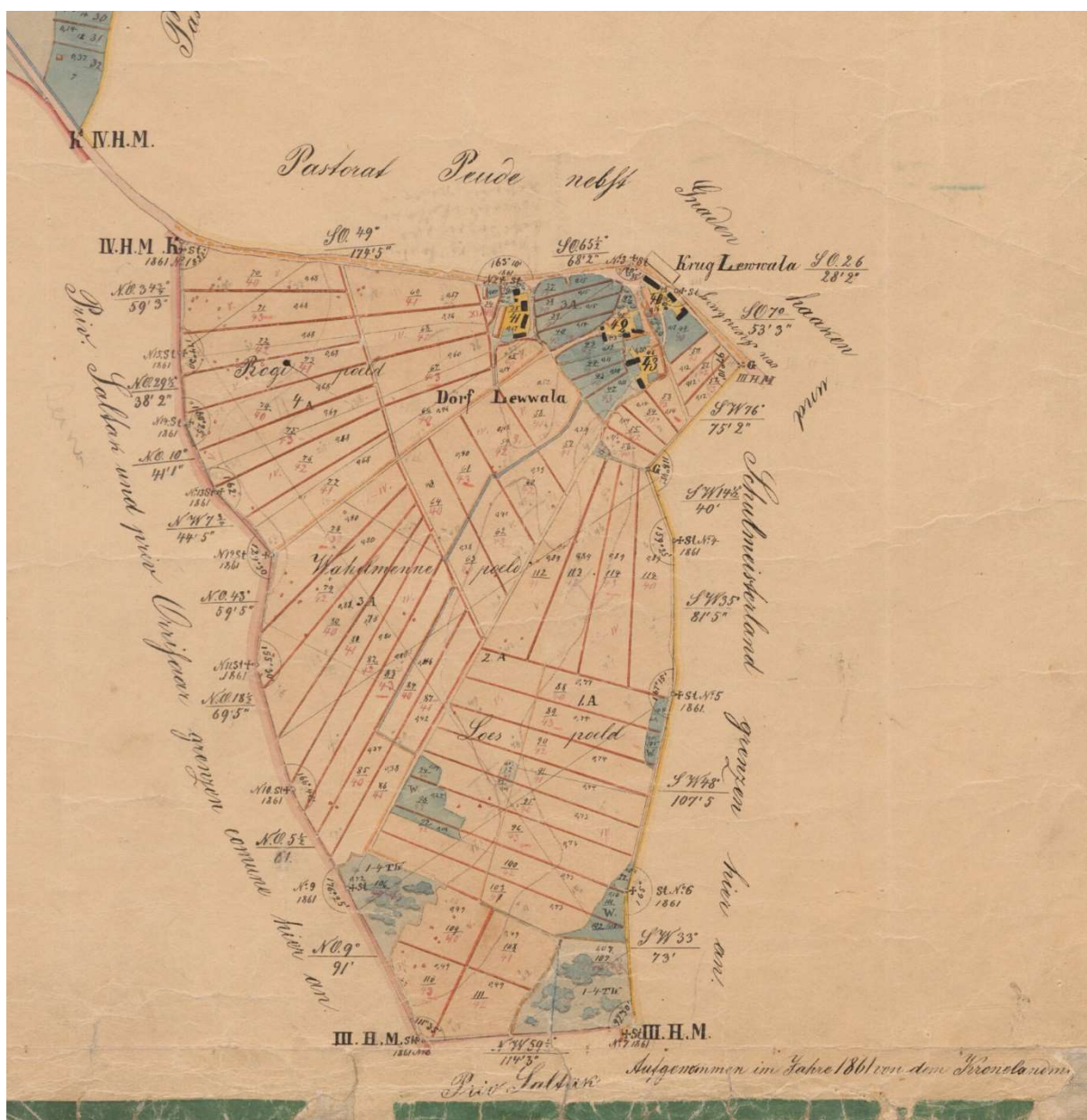

8. Maa-ameti üheverstakaart, Levala küla

1887 aasta kaardi peal (ill 9) ei ole Hints'i talu ja abihooneid veel näha. Maaameti ajalooliste kaartide rakenduse üheverstakaardil (ill 8) seisab Levala tee ääres 5 hoonet kõrvuti, nende seas ka Hints'i elumaja ja selle kõrval Kummitsa maja. Kaarte üksteise peale asetades kattuvad asukohad reaalsusega.

Vahepealset kaarti ei õnnestunud leida. Küll aga on Levala küla 1913 aasta Johannes Pääsukese postkaardil (ill 15) Hints'i talu elumaja olemas.

³ Suuline vestlus Elle Rajanduga tema isa mälestustest, mida rääkis Ärna talus elanud Paul Kübar

9. Levala küla kaart, 1877 a.

Saaremaa Maa-ameti toimik Levala korralduspiirkonna kohta 1939 aastal (ill 10) on hoonestus juba täpsem. Märkimist väärib see, et 1939 aastal oli Levalas ikka lapipõllusteem ja Hintsil hooned on erineva omaniku lapipõllul, saun nr. 42 Simmukese ja elumaja, ait ning laut-kuur nr.43 Vana-Mardi kinnistul. Pole teada, millal maad krunditi.

10. Levala küla kaart, 1939 a.

3. HINTSI MAJA PÄRITOLU

1972 aasta Maali Neperi tellitud hoonestuse kindlustushindelehel (lisa 1) on kirjas hoonete vanused. Elumaja vanuseks on 1890, teised hooned, saun (1924), kuur-laut (1929) on ehitatud hiljem. Kuna Anton Hints pidi 1890 aastal olema alles 7 aastane, siis võib järeldada, et selle

hoone ehitas keegi teine ja mingiks muuks otstarbeks. Levala tee ääres paiknes palju hooneid ja ärisid, mis ei olnud otseselt maaomaniku ehitatud, nii võis see ka Hintsil olla. Kõrvalkrundil oli näiteks Kummitsa pood ja apteek, nimetatud ka Paulmeistri nime järgi. Kus asus mingi aeg V. Kübara jutu järgi ka villakraasimisvabrik ja kingsepp.⁴

Paul Kübara mälestustes, ehitas Anton oma poe nn. köstri maja otsa ja alles sel ajal, kui ehitati saun ja laut-kuur. Siiski ei teadnud jutustaja, mil määral Anton vana maja ümber ehitas.⁵ Levala küla köstri maja on mainitud ka Eesti vabariigi aegsetes elanike registreerimislehtedel. Samas on asukohana mainitud ka Hints ja Endrike talu.

1913 aasta Johannes Pääsukese fotot suurendades tundub, et ukse kohal ripub kringli märk (ill 15). Ka August Kampi mälestustes (ill 6) olevat ajuti Levala külas pagar asunud. Kringli olemasolu kinnitab laka koristamise käigus leitud kringel ise (ill 51) Teadmata on, kas Anton võis ka pagari ametit pidada või võib see olla vihje hoone varasema funktsiooni ja omaniku kohta.

Hints poe puhul nagu ka mujal uuemas taluarhitektuuris tundub, et on olnud kaudselt eeskujuks kõik, mis sellel ajal silma jäi: mõisahooned, valla ja koolimajad, kiriklad ja väiksemad linnaelamud. Valdavalt olid uued hooned lihtsad, suhteliselt pikad, aga madalad ja matsakad, suure poolkelpkatusega ning üldjuhul kahe korstnaga ühekorruselised palkmajad.⁶ Hoone lähemaid arhitektuurseid mõjutusi ei pea aga ka üldse kaugelt otsima. Pöide pastoraadi poolkelpkatusega paekivist hoone (ill 2) on olemas juba 1698 aasta kaardil. Kasutatud ehitusmaterjalide ja töövõtete põhjal on katuse kelbad kaotatud ja paigaldatud eterniitkate 1950-1960.aastatel.⁷ Hints ja pastoraadi hoonele sarnase proportsiooni ja poolkelbaga on ka vähemalt üks teine Levala küla hoone. (ill 4)

Teiste hoonete kohta enam võrdlusi teha ei saa – küla olemasolevad hooned on kõik valdavalt uuemad. EHR-i andmetel pärineb Lokneri hoone 1881 aastast, Kambi eluhoone, kus samuti pood asus 1904 aastast, teadmata on Roosa elumaja ehitusaasta. Teised (Peetri 1935, Pestu

⁴ Levala küla ajaloost, V.Kübar. Eesti Rahva muuseum, Korrespondentide vastused, ERM KV 120:63/I kd: 318-321

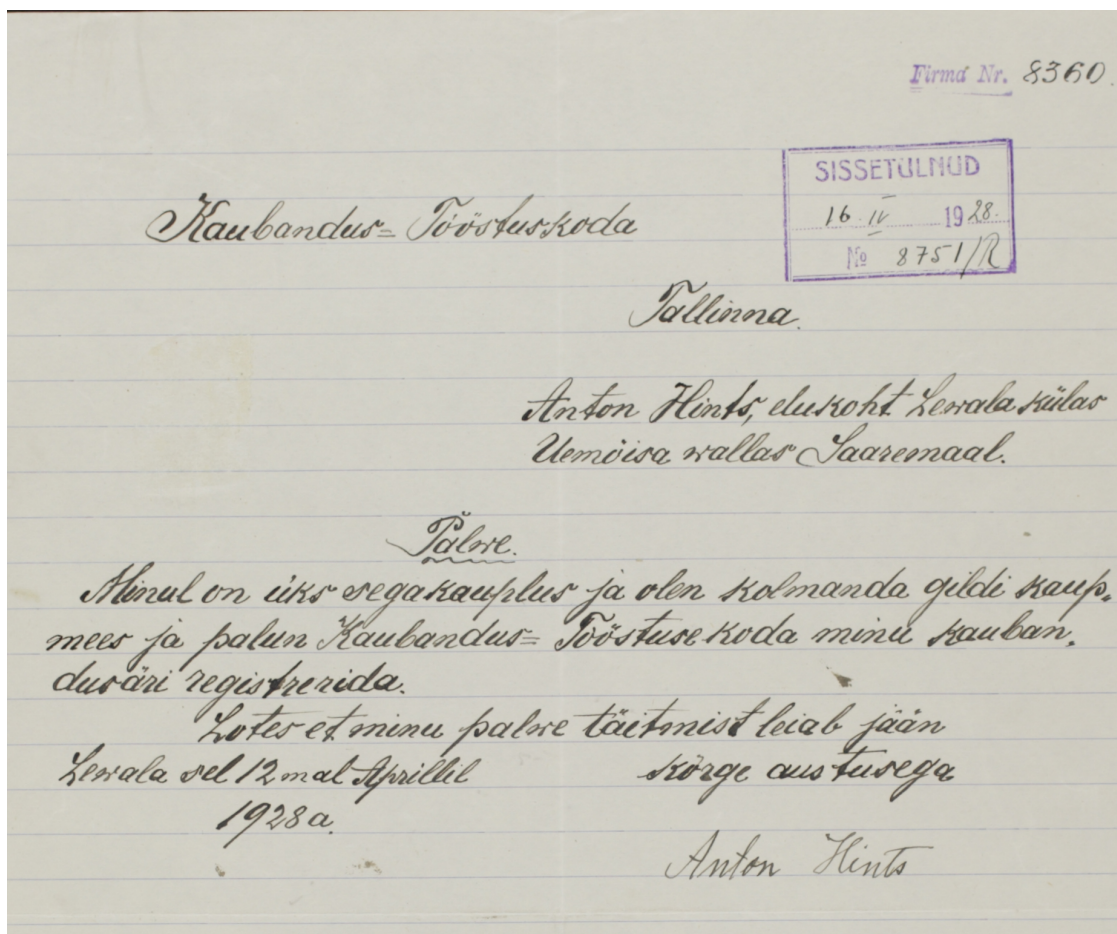
⁵ Suuline vestlus Elle Rajanduga tema isa mälestustest, mida rääkis Ärma talus elanud Paul Kübar

⁶ Heiki Pärdi. Eesti talu. Uuem taluarhitektuur. 1850-1950, lk 19

⁷ Pöide pastoraadihoone muinsuskaitse eritingimused hoone restaureerimiseks. Ösel Consulting OÜ

1923, Reinu 1928, Ärna 1959, Jaani-Matsi 1929 ja Vana-Mardi 1924) on hilisemad. (lisa 5, Levala küla plaan)

4. HINTSI POOD

11. Ärideregister, firma Anton Hints, 1928 a.

Anton Hints pidas poodi hoone põhjapoolses osas. Pood avanes suure kahepoolse uksega Levala tee poole. Säilinud on poe koht koos riulitega. Peale poe sulgemist on sellel olnud pigem abiruumi ja kuuri funktsioon. Poeruum oli ülejäänud ruumidega ühenduses läbi hoovipoolse eeskoja ja esiku. (lisa 4) Ühtegi akent poel hoovi poole ei olnud ja kõik aknad olid suletavad klappidega. Teiste eluruumide akende ees klappe pole.

Avalduses Kaubandus tööstuskojale 1928 aastal (lisa 3) kirjutab Anton, et Vene ajal sai kaubeldud 1910-1915. Sõja ajal oli pood kinni ja sai uuesti alustatud 1922 aastal.

Poodi peeti vanaema mälestuste järgi kuni sõjani. Anna suri 1945 aastal. Peale sõda tõi Elfriide oma isa Antoni, kes olevat viletsaks jäänud enda juurde Tallinnasse elama. Anton suri 1956 aastal.

5. HINTSI TALU PEALE MÜÜMIST

12. 1973 aasta külaskäik Hintsitalu, pildil Maali Nepper, Elfride Irbe

13. KV kinnisvarakuulutusest võetud interjööri foto, Foto Allan Pajus

Talu müüs maha Elfriide juba aastal 1958. Uueks omanikuks sai Maali Nepper, juba eakas vanatüdruk. Tema müüs kinnistu omakorda edasi 1977 aastal Aliine Kaljundile, samuti tol ajal juba vanemale naisterahvale, kes elas siin oma surmani 1996. Peale Aliine Kaljundi surma päris talu tema tütar Noimi Oll, kes kasutas talu suvilana. 2019 pani ta talu müüki.

Hoone viimane omanik Noimi Oll väitis, et ainus tema ja tema ema Aliine Kaljundi poolt teostatud suurem muudatus oli köögi ja ühe toa vahelise vaheseina laiendamine. Muus osas teostasid nad lihtsaid hooldustöid. Ei ole teada Maali Nepperi ümberehituste kohta. Pildilt (ill 12) aga selgub, et hoone palgi osal ei ole peal laudist. Katusel paistab eterniit, kuigi 1972 aasta kindlustushindelehele (lisa 1) on märgitud hoonele veel rookatus.

Siiski on hoonet uurides seal keegi teinud eespool mainitust suuremaid ümberehitustöid. (lisa 5. Hintsitalu vana plaan) Poe ruumi ja magamistoa vahelisest seinast tuli välja ilus klaasidega uks (ill 39). Miks peaks magamistoa ja poe ruumi vahel olema klaasidega uks? Vaheruumi sein on varem jooksnud otse välisseinani välja, palgi sees on siseseina süvend (ill

56). Poeruumis on üks seinajupp koos uksega (ill 40). Pole teada, mis ruumi see uks viis. Poeruumi laes ripub imekombel veel tükk korstent ja selle alt põranda seest tuli välja päris suur ahju vundament (ill 35). Välisseina laudise tagant magamistoas tuli aga välja aken (ill 18), mis sidus lõplikult olemasoleva hoone Johannes Pääsukes fotol kujutatavaga (ill 15). Inventariseerimisjoonisele (lisa 4) märgitud panipaik oli kunagi olnud välikäimla, (ill 20) mis viitab sellele, et hoone ehitanud inimene oli omast ajast tublisti ees. Kui isegi 1920ndate alguses puudus peaaegu pooltes Eesti taludes väljakäik üldse.⁸

Teadmata jääb hoone algne plaanijaotus ja funktsioon. Teadmata jääb ka ümberehituste aeg.

⁸ Heiki Pärdi. Eesti talu. Uuem taluarhitektuur 1850-1950, lk 236

TALUKOMPLEKS

1. HINTSI TALUHOOV

Hintsi taluhoov koosneb elumajast, mille külge hoovi poole on ehitatud koda ja panipaik (vana välikäimla), saunast ja laut- kuurist. Hoovi keskel paikneb salvekaev. Elumajast põhja pool kasvavad õunapuud, lõuna pool kirsid ja ploomid. Hoone ees on võimas, hooldamata sireli põõsas, mis varjab hoone Levala teelt peaaegu täielikult. Hoovi kirdenurgas kasvab kaks kuuske, mis on sama suured juba 1969 aasta fotol. Lauda ja sauna taga on hooldamata rohumaa.

Võimsast vanast kogu kinnistut Levala tee poolt piiranud kiviaiast (ill 15) on alles krundi põhjanurgas umbes 10 meetrine jupp. Suur puude salu krundist põhjas tähistab vana Endrike talukohta. Alles on Kummitsa maja vundament, kohe Hintsi hooldatava muruplatsi kõrval põhjas.

Talu juurde kuulus põld (tänapäeval Hintsipõllu kinnistu) kuni Põide kalmistuni, sellest sõidab tänapäeval läbi Masa - Laimjala – Tumala tee. (lisa 5, Hintsi taluhoov) Talu juurde kuulusid metsamaad, mis paiknesid Leisis, sealt olevat toodud ehituseks kasutatud puit.

14. Vaade Hintsi taluhoovile, foto Allan Pajus

HINTSI POOD-ELUMAJA

1. VAATED

15. Johannes Pääsukese foto, 1913 a. Pildil Hintsu talu hoonestus

Oma hoonetüübilt ja stiililt on Hintsu pood-elumaja baroki mõjutustega urbaltisch ehk vanabalti stiilis, olles sellele omaselt ristikülilikukujulise põhiplaani ja suure, üle poole hoone proportsioonist hõlmava poolkelpkatusega. Aknad on klassikaliselt vertikaalse kuju ja kuueruudulise ülesehitusega. Aknad on kahepoolsed ja kaheraamsed. Levala tee poole avaneb kahepoolne poe uks. Poe aknad on suletavad klappidega.

Hoovi poole on ehitatud koda-panipaik, mis on juba 1925 aasta hoonete hindamise lehel toodud skeemil. (lisa 2)

Hoone nelinurkne kehend on rõhtpalk ehitis ristnurk tapiga. Hoone palgi osa on kaetud vertikaalse laia laudisega. Poolkelba viilualust katab vertikaalne poola laudis ehk kaaslaudis. Hoone on algselt värvitud ookerkollase muldvärviga. Hiljem on pool maja rootsi punasega üle värvitud

16. Hintsu elumaja idast, Levala tee poolt peale võsa maha võtmist.

17. Hintsu elumaja läänest, hoovi poolt

18. Hintsu elumaja lõunast peale laudise eemaldamist

19. Hintsu elumaja põhjast

2. VUNDAMENT, SOKKEL, KELDER

Hoonel on üsna madal, 60 cm paekivist vundament, mis toetub omakorda suurtele maakividele. Vundamendi maapealne osa on hoone ümber erinev, olles suurem, umbes 17cm maapinnast hoovi pool ja madalam, umbes 7cm maapinnast Levala tee pool.

Hoones paikneb kaks väikest keldrit. Mõlemad keldrid on 1,2m sügavad. Üks paikneb esiku all ja teine osalisel poeruumi all. (ill 21) Keldri seinad on suurtest maakividest, seotud lubimördiga. Keldritesse pääseb esiku ja vaheruumi põrandas paiknevatest luukidest.

Hoone hoovipoolse eeskoja praeguses abiruumis paiknes välikäimla. Välikäimla kast on laotud paekividest. (ill 20)

20. Vaade välikäimla kastile

21. Vaade keldrile

3. SEINAD

22. Lõunapoolne palk koos vahedesse topitud riideribadega

23. Tapp loodenurgas

24. Palkide jätkukoht läänepoolses

25. Kirvega tahatud palk

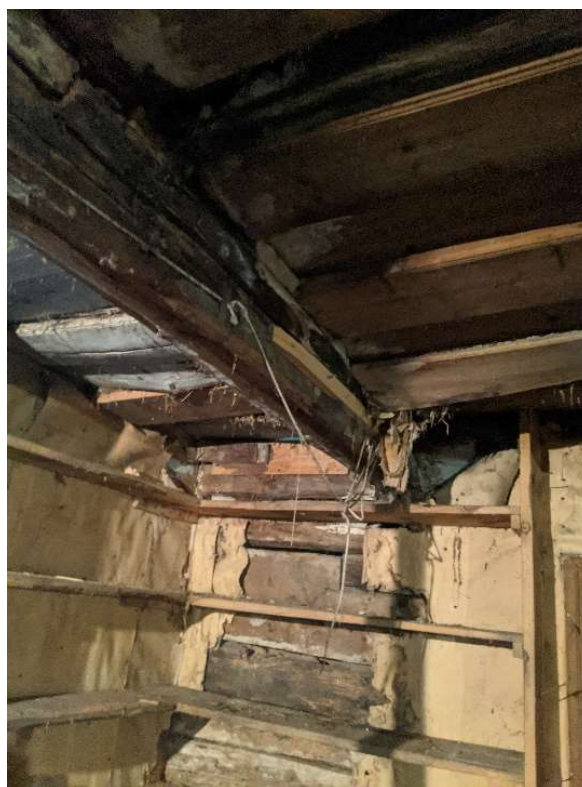
Hoone välisseinad on ehitatud rõht-palkseintena ja nurkadest on need tapitud ristnurk tapiga (ill 23). Hoonet jäigastavad siseseinad on tapitud välisseina sisse kahest kohast, alt ja ülevalt. Palk on tahatud ruumide seest kirvega, näha on kirve jälgi (ill 25) Väljast on palk jäetud tahumata. Ühest kohast hoovi poolt on palki jätkatud tapiga (ill 24). Palkide paksus on 180mm. Ja palgirea tõusuks on 220mm. Palkide vahe on täidetud samblaga, aga leidub ka muud käepärast, näiteks riietist seotud paela (ill 22).

Alumine palk ja akna alused palgid on pehkinud ja vajavad välja vahetamist. Levala tee poolne sein on ülevalt välja vajumas. Palkidel esineb putuka kahjustust. Seinad on seestpoolt tasandatud savimördiga ja on olnud valdavalt tapetseeritud.

4. KATUS JA KANDEKONSTRUKTSIOON

26. Ära vajunud kepid talade all

27. Läbi sadanud koht välisukse kõrval

Laetalad on 200x200 palkidest. Laetalasid on kokku 10. Poeruumi kahte tala kannavad mõlemast otsast ainult välisseinad ja seega on nende sille umbes 7 meetrit. Mõlema tala alla on pandud toetavad postid (ill 26), kuid ka need on hakanud läbi painduma. Kahepoolse välisukse kõrval olev tala on tugevate niiskuskahjustustega (ill 27), ilmselt on katusel olnud läbijooks. Kahjustada saanud tala on hakanud seina ülevalt välja lükkama.

Kahjustada on saanud ka olemasoleva viimati töös olnud korstna kõrval olevad talad. Korsten pole katuselt tuleva vihmavee eest kaitstud. Talad ja puitlaudis korstna ümber on mustad. Korsten on talasid kahjustanud nõgi ja suitsuga. Võimalik, et ruumis on olnud ka väike põleng.

Säilinud on algupärased katusekonstruktsioonid. Katus on 45 kraadine poolkelpkatus. Katuse konstruktsiooniks on ümarpalkidest sarikad ja kaks rida, ülemised ja alumised pennid. Ümarpalkidest sarikad on ottest tahatud 150x150mm. Pennid on samuti ümarpalkist, sarikatega seotud puitpunnide abil. Sarikad toetuvad murispuule. Räästas ulatub üle kandekonstruktsiooni minimaalselt (ill 29). Kokku on ainult 7 sarikatepaari. Sarikate vahe on

1,5, kohati isegi 2 meetrit. Tegu on tänapäeva mõistes väga aladimensioneeritud konstruktsiooniga.

Katus on kaetud eterniidiga. Läänepoolsel küljel eterniidi all on säilinud roogkatus ja rookatuse alusroovitis. Roovitis koosneb ümarpalkidest, mis on kohati omavahel kokku seotud vitste abil (ill 30). Hoone idapoolsel, Levala tee poolsel katusel roogu säilinud ei ole, seal on välja vahetatud ka alusroovitis, mis on saelaudadest (ill 28).

Katus on mitmete läbijooksudega, paljud pennid on alla kukkunud, hari on aastaid, kui mitte aastakümneid katmata.

28. Vaade lakapealsele

29. Vaade räästasõlmele loodenurgas

30. Vaade rookatusesele ja roovidele altpoolt

31. Vaade katusekonstruktsioonile altpoolt

5. FASSAAD

32. Vaade idakülje laudisele

33. Laudis otsaviilul

34. Vahetatud hilisem laudis

Hoone fassaad on kaetud laudisega. Hoonetüübile on omane vertikaalne lai laudis. Praegustest laudistest kõige vanem ja omasem hoonele on Levala tee ja hoone põhjapoolsel küljel säilinud ookerkollane laudis (ill 32). Poolkelba viil on puitpruss konstruktsioonis ja kaetud poola tüüpi laudise ehk kaaslaudisega. Otsaviilu tihe laudis on tajutav ka vanalt Johannes Pääsukese postkaardilt (ill 15) ja võib olla seega ehitusaegne. Kas ka alumises osas oli originaalis laudis peal, või oli seal puhas palk, pole teada. Vertikaalse ja horisontaalse

laudise vahel on neid eraldav veelaud (ill 33), mis on alt nelja väikese ümarnurkse talaga toetatud.

Hoone hoovi poolsed, ehk lääne ja lõunapoolsed küljed on kaetud uuema laudisega (ill 34). Lõunapäike on vanemale laudisele siin ilmselt liiga teinud ja need on tulnud välja vahetada. Uuem laudis on vertikaalne poola tüüpi laudis, mis on värvitud rootsi punaseks. Nii selle värv kui ka vertikaalne paigutus e. asunikulaudis viitavad hiljem populaarseks saanud võttele.

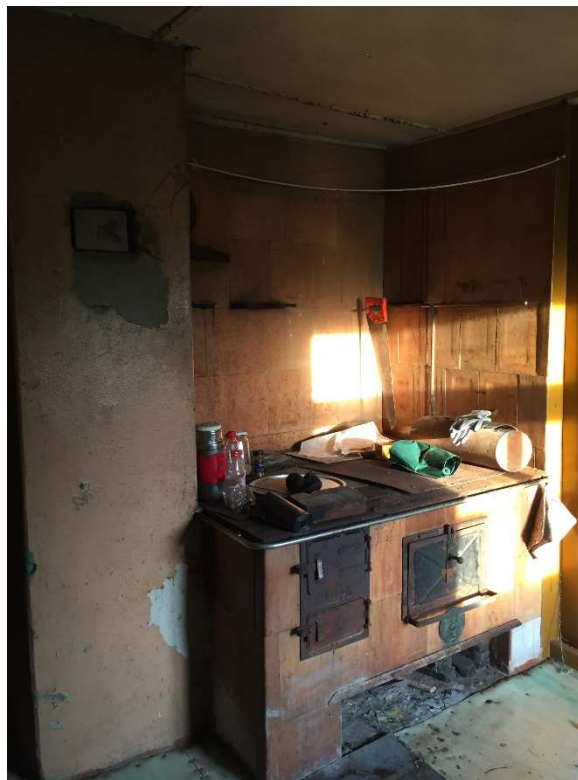
6. KORSTNAD JA KÜTTEKOLDED

Köögis asub korstnajaalg, puupliit-ahi ja mõlemasse tuppa ulatuv kuumamüür. Puupliit-ahi on amortiseerunud, metallosades on sisse põlenud augud, korsten nõgi täis, amortiseerunud ja ohtlik. Korstnapits on välisel vaatlusel säilinud hästi.

Hoonel oli algselt kaks korstent. Teisest korstnast on alles imekombel laelaudise sees rippuv tellistest rida (ill 35), mille järgi sai teise korstna asukoha täpselt positioneeritud. Korstna all tuli laudise seest välja suur ahju vundament. (lisa 5. Joonised. Hintsu poe vana plaan)

35. Vaade kunagisele korstnale ja selle alusele vundamendile

36. Vaade korstnale, pliidile ja soojamüürile

7. UKSED

37. Vaade VU-1 uksele

38. Vaade VU-2 uksele

Hoonel on säilinud vanad välisüksed. Välisüksed koosnevad välimistest ja sisemistest ustest. Välimised ukсед (ill 37) on väljast kalasaba laudisega, seest plankudest ja neid hoidvatest ristpalkidest. Välimised ukсед polnud väljast avatavad. Välimised ukсед on alumises osas palju niiskust saanud ja on hetkel halvas korras. Koristamise käigus ust avades murdus vasakpoolne välimine uks hingedelt maha.

Sisemised ukсед on tahveldusega ja ülemises osas klaasitud. Ka sisemised ukсед on alt niiskust saanud, aga nende olukord on parem. Parempoolsel uksel on alt kadunud alumine liist ja tahveldus on alla vajunud. Klaasid on osaliselt katki. (ill 38)

Säilinud on kolm vana siseust. Üks nendest tuli välja kahe ruumi vahelise seina seest. (ill 39) See on välisukse sisemise osaga ühte perekonda kuuluv ülemises osas klaasitud, all osas tahveldusega uks. Siseuks on värvitud nagu ka aknad ja aknaraamid seest hallikas-potisiniseks. Säilinud on ka kolm üleni tahveldusega ust, üks nendest poe osas (ill 40), kaks kasutusel köögi ustena. Kaks köögi ust on valgeks värvitud.

39. Seina seest välja tulnud klaasidega siseuks

40. Tahveldusega siseuks

8. AKNAD

41. VU-1

42. LU-1

43. VU-4

44. Hilisem aken

Aknad on kaheraamsed ja kahepoolsed. Välimistest akendest on säilinud väga hästi kaks magamistoa akent (VA-1), mis vaatavad Levala tee poole (ill 41). Sisemisi raame on säilinud kolm. Kõik kolm praeguses magamistoa. Sisemised raamid on nn. talveaknad, mis naelutati välimiste raamide ette ainult talveks.

Üks talveakendest tuli üllatusena välja magamistoa seinast kipsi ja välilaudise eemaldamise käigus. (ill 43) See erineb kahest teisest talveaknast. Leitud aken koosneb kahest

poolest, kui teised talveaknad olid üleni ühes tükis. Leitud aknal on ka üks avatav ruut. Samuti on ta hallikast potisiinise veidi kirkamat tooni, pigem türkiissinine. Pole teada, mis ajast on aken seina sisse pandud. Lisaks kipsile katsid teda ka vineertahvlid.

Viiel aknal on säilinud välimised piirdelauad. Kõigil kaheksal aknal on säilinud sisemised piirdelauad ja aknalauad. (ill 46) Neljal poe aknal on säilinud akna luugid LU-1 ja luukide metallsulused. (ill 43)

Poe aknad VA-3 on väga halvas olukorras. Need on osaliselt hingedelt maha kukkunud, kadunud on talveaknad, kadunud või katki on klaasid ja osaliselt ka puitdetailid.

Magamistoa lõuna poolne aken on välja vahetatud nõukogude ajal kahepoolse ilma jaotuseta akna vastu. (ill 44)

45. Suveakna avatav luuk, VU-4

46. Akna sisemine piirdeliist ja hallikas, potisiinine toon.

9. INTERJÖÖR

Interjööris on säilinud poe riiulid, mis ei ole just interjööri kaunim osa. (ill 47) Riiulid on suvaliste kõrguste ja pikkustega. Paiknevad seal kus juhtus sein pinda olema. Riiulite tagant ei ole seinad viimistletud.

Elutubade osas olid seinad kaetud kipsplaadiga, mille alt tuli välja viis erinevat kihti tapeeti. Kõige esimene tapeet on lilleklombid beežil taustal. (ill 48) Tapeedi all oli kasutatud pappi, mitte ajalehte.

Hoone elutubade osas on laudpõrandad kaetud vineerplaadi ja linoleumiga. Poe osas on laudpõrandad poole ruumi osas säilinud, aga need on lühikestest laudadest kokku lapitud, ilmselt on neid osaliselt vahetatud või parandatud. Põrandalaudadel leidub rotiauke. Teine pool ruumist on muldpõrand. Põrandad on rajatud taladele, mis seisavad pinnasele laotud pae ja maakividest kihil.

Ka hoone laed on erinevad poe ja eluruumide osas. Poe osas on talade peale kinnitatud poola tüüpi laudis. Elutubade osas on talade vahele liistude abil toetuv nn. must laudis ja talade alla on kinnitatud poola tüüpi laudis, mis on värvitud valgeks. (ill 50) Köögi ja teise väikese magamistoja osa on laudis omakorda kaetud vineerplaatidega, mis on ilmselt nõukogudeaegne lisandus. (ill 13)

47. Vaade poeriulitele

48. Vaade esimesele tapeedikihile

49. Talad ja talade vaheline laudis

50. Interjäär magamistoas

10. LEIUD

Kõige suurem leid oli laka pealt õlgede seest leitud alumiiniumist kringel, mis paistab ka Johannes Pääsukese postkaardil (ill 15). Poe ruumist sai leitud dateeringuga linahari. (ill 53 ja 54) Terve poe ruum oli täis vanu kirste ja tünne, mis olevat eelmise omaniku väitel kõik vana taluperemehe omad. (ill 56) Laka pealt õlgede seest tuli välja vanavanaema Elfriide Irbe kooliaegne päevik ja tema kirjad peigmehega. Kinnisvara kuulutuse peal esimest korda tallu astudes tervitas, meid aga Antoni ja Anna portree, mis rippus köögis soojamüüri küljes. (ill 55)

51. Leitud kringel

52. Kringel Johannes Pääsukese fotol, 1913 a.

53. Leitud linahari

54. Linaharja dateering

55. Antoni ja Anna Hints pilt

56. Kirst

SAUN

Saun on rõhtpalkehitis, mis toetub nurkades maakividele. Palk on lõunapoolses seinas väga halvas korras, paistes isegi läbi. Kasutatud on lühinurk-tappi. Palk on 120mm paks, tahatud sirgeks nii seest kui väljast. Fassaadi alumine osa ei ole kaetud laudisega. Viilu esist seinakatab alt sik-sakki saetud laudis. (ill 58)

Sarikaid on saunal viie meetri peale 4. Sarika otsad on dekoratiivse paisutusega. Saunal on ainukesena hoonestusest valts plekk-katus. (ill 57)

Aknad erinevad elumaja omadest jaotuse ja proportsiooni poolest. Aga on ilmselt ikka sauna ehitusaegsed.

Sauna koosneb pesuköögist ja leiliruumist. Puuahi ja korsten on amortiseerunud ja ohtlikud. (lisa 4)

Vaatluse põhjal saab kindlalt väita, et sauna ja eluhoone ehitusaeg, ehitusmeister ja ehitusvõtted on olnud erinevad ja sauna on elumajast hiljem ehitatud.

57. Saun põhjast

58. Sauna räästasõlm, harja laudis ja tapinurk

LAUT-KUUR

59. Vaade laudale hoovi poolt

60. Vaade laudale põllu poolt

Lauda katus on paar aastat tagasi sisse vajunud ja praegu on laut suur hunnik erinevaid materjale. Välisseina palgid ja sarikad on juba mitu aastat olnud ilmastiku käes ja neid ei anna enam taastada ega kasutada.

Hoonel on maakividest kõrge vundament koos paekivist nurkade ääristusega (ill 59 ja 60), mis väärrib taastamist. Siiski on vundamendil sees suured praod ja selle päästmisega on kiire.

Laudal on olnud samasugused sarika otsad nagu saunal, palgid on mõlemalt poolt tahatud ja kasutatud on lühinurk-tappi. Võib järeldada, et saun ja laut-kuus on tõepoolest olnud ühe omaniku ja ehitusmeistri samal ajal valminud ehitused. (lisa 1)

VÄÄRTUSED

Nr. plaanil	Nimetus	Foto	Hinnang ja väärtus
UKSED			
VU-1	Levala tee poolne poe välimine uks koos metallosadega, 1 tk		Halvas korras, alt niiskust saanud. Detaili lisavad metallhinged. Oluline detail hoone fassaadil Levala tee pool.
VU-2	Levala tee poolne poe sisemine uks koos metallosade ja lingiga, 1 tk		Halvas korras, alt niiskust saanud. Tahveldus alumise liistu puudumisel alla vajunud. Säilinud link. Osad klaasid kadunud või katki. Klaasid 2 mm klaasist. Oluline detail hoone sisearhitektuuris. Ukse teeb õhuliseks klaasitud ülemine osa.
VU-3	Hoovi poolne valgimikuga uks, 1 tk		Hästi säilinud uks. Esineb puidukahjurite auke.
SU-1	Klaasidega siseuks, 1 tk		Siseuks koos piirdeliistudega ühes küljes. Magamistoa poolt piirdeliistud kadunud. Puit heas korras. Klaasid kadunud või katki. Klaasid 2 mm klaasist. Puudub link Oluline detail hoone sisearhitektuuris. Ukse teeb õhuliseks klaasitud ülemine osa.

<p>SU-2</p>	<p>Tahveldusega siseuks, 3tk</p>		<p>Heas korras tahveldusega siseuksed. Üks poe osas kahevärviline, kaks köögi ust valgeks värvitud.</p> <p>Puuduvad originaallingid. Valgetel ustel link nõukogude ajal välja vahetatud.</p> <p>Oluline detail sisearhitektuuris. Moodustavad klaasitud ustega terviku.</p>
<p>AKNAD</p>			
<p>A-1</p>	<p>Hästi säilinud aknad koos suveakende, piirdeliistude ja metallosadega, 2tk</p>		<p>Heas korras aknad. Säilinud sisemised ja välimised piirdeliistud, veelaud ja aknalaud, metallosad.</p> <p>Talveaknad on küll säilinud aga neid ei saa muuta avatavateks.</p> <p>Olulised detailid hoone fassaadidel.</p>
<p>A-2</p>	<p>Halvasti säilinud aknad koos piirdeliistudega, 3tk</p>		<p>Aknad halvasti säilinud. Kadunud või katki on osad raamid, vahepulgad, klaasid.</p> <p>Sisemine raam kadunud.</p> <p>Olulised detailid hoone fassaadidel.</p>
<p>A-3</p>	<p>Seina seest välja tulnud suveaken, 1tk</p>		<p>Seina sees hästi säilinud talveaken. Kinnitatud naeltega lengi külge. Välimine raam kadunud. Aken on värvitud teistest sisemistest raamidest erinevalt türkiissinist tooni.</p> <p>Erinevalt teistest säilinud talveaknedest on see aken kahest tükist ja selle saab panna avanema.</p>

L-1	Poe akna luugid koos metallosadega, 4 paari		Luugid heas korras. Metall latthinged roostetanud. Olulised detailid hoone fassaadidel.
MUUD DETAILID			
	Palkseinad		180mm palkseinad, seest tahatud sirgeks, väljast jäetud ümarpalk. Siseseinad 120mm palkseinad, tahatud sirgeks. Üldiselt heas korras, alumine palk ja akende alused palgid vajavad välja vahetamist.
	Palktalad		Olemasolevad talad on 200x200 ristlõikega, nurkadest faasitud. Talasid on hoones 10. Hetkel kaks kõige pikema sildega, umbes 7 meetrit on hakanud läbi vajuma. Need talad on ka peenemad, neid on lapitud ja nad näevad välja teistest erinevad.
	Taaskasutatav puitmaterjal		Heas korras kuiva puitmaterjali on hea kasutada plommimiseks, uueks põrandaks või laelaudiseks.

SÄILITAMISE ETTEPANEKUD

Ümbrus. Kuvand

1. Et hoonet päästa, teostada vertikaalplaneering, juhtida kalletega katuselt tulnud vihmaveed hoonest eemale. Levala tee poolsesse külge rajada drenaaž.
2. Vihmaveetorude alla rajada hüdroisolatsiooniga killustikust drennaažipadjad. Kalletega juhtida vihmavesi hoonest eemale
3. Säilitada hoone kehand ja seda mitte drastiliselt muuta. See tähendab harja mitte tõsta, säilitada poolekelba kuju ja unkaauk. Jälgida, et soojutamise ei muutuks hoone kehand paksuks.
4. Lubatud ei ole juurdeehitused ega vintskapid.
5. Lubatud on katuseaknad, mis peavad olema katuse pinnaga samas tasapinnas ja toonis.

Sokkel. Kelder

6. Hetkel on maapind Levala tee poolt tõusnud nii palju, et uksest sisse astudes peab astuma sammu alla, umbes 50mm. Hoone niiskusturvalisuse seisukohast on hoonet lubatud tõsta 200mm rajades hoone vundamendile lisakiht. Vertikaalplaneeringuga tõsta hoone äärtes maapinda, et tõstetud sokkel mõjuks loomulikuna.
7. Sokkel nõrga survepesuga puhastada samblast ja lahtistest tükkidest. Kontrollida pragude olemasolu. Pragudest eemaldada nakke kaotanud segu. Praod täita lubi-tsementmördiga, 10% tsemendi osakaal.
8. Sokkel on lubatud soojustada ja krohvida.

Põrand

9. Puitpõrandad koguda kokku, puhastada ja taaskasutada teisel korrusel.
10. Põranda alt viia välja pinnas. Põrand on lubatud soojustada.

Väliseinad

11. Säilitada ja restaureerida kõik välisseinad. Esimene palgirida ja akna alused palgid on saanud niiskust ja vajavad välja vahetamist. Plommimiseks eelistada Hints talust leitud kvaliteetset ja kuiva puitu. Kui kahjustus on väike võib plommida osaliselt. Vundamendi ja aluspalgi vahele panna niiskustõke. Soovitav on palkseinad immutada puidukaitsevahendiga.

Siseseinad

12. Siseseinad puhastada kipsist. Palgid seest puhastada käsitsi.
13. Olemasolevat siseseina materjali kasutada uute siseseinte ehituseks. Uue planeeringu tegemisel eelistada siseseinte olemasolevaid kohti, kuna need on tappühendusega seotud välisseintega ja lisavad hoonele jäikust.
14. Hoonest koristamise ja avamise ajal leitud vana puit ladustada kuivas kohas, säilitada. Hoone renoveerimisel kasutada võimalikult palju olemasolevat puitu.

Fassaad

15. Hoone võib soojustada, kuna see on olnud kaetud laudisega ja palki ei ole eksponeeritud.
16. Uue laudise valikul lähtuda vanast: alumises osas kasutada laia, u. 150mm vertikaalset lauda. Ülemises poolkelba osas kasutada poola laudist. Laudised eraldada omavahel vana eeskujul vertikaalse veidi välja ulatuva veelauaga. Fassaadi laudis värvida muldvärvi ookerkollaseks. Toon valida kohapeal vana tooni järgi.

Laed ja laetalad

17. Säilitada ja restaureerida vanad talad. Kontrollida murispuu ümbrist, vajadusel plommida. Peenemad välja vajunud talad on lubatud välja vahetada, uued talad teha vanade säilinud talade eeskujul, 200x200 ristlõikega, äärest faasida.
18. Lae laudis koguda kokku, restaureerida, puhastada ja paigaldada talade vahele tagasi.

Katus

19. Katusekonstruktsioon avada ja kontrollida selle jäikust. Vanad sarikad puhastada, väiksemad pehkunud kohad plommida. Katusekonstruktsiooni tugevdada uute lisa sarikatega lisamisega vanade vahel. Katuse võib soojustada aga vältida katuse silmnähtavat paksenemist.
20. Harja kõrgust mitte muuta.
21. Lahendada räästa sõlm nii, et sarika otsas jääksid nähtavaks.

Aknad ja ukсед

22. Originaalavatäited koos metallosadega tuleb säilitada originaalkohal ja restaureerida.
23. Säilitada originaalklaasid. Võimalusel kasutada uute klaaside puhul 2mm klaasi. Vanad klaasid puhastada vanast kitist, klaasimisel kasutada linaõlikitti.

24. Vana avatäidete puit puhastada, proteesida ja plommida. Säilitada võimalikult palju originaaldetaile. Taastamiseks kasutada vana puitu, soovitavalt Hints talust leitud puitu. Puit värvida linaõlivärvidega.
25. Aknad ja välised piirdeliistud viimistleda väljast valgeks. Aknad seest ja sisemised piirdeliistud viimistleda hallikas potisiniseks. Toon võtta vana akna pealt. Kalasaba laudadest üks värvida fassaadi järgi ookerkollaseks. Akna luugid värvida ookerkollaseks. Siseuksed värvida hallikas potisiniseks.
26. Restaureerida seinad seest välja tulnud suveaken, selle avatav ruut ja haak. Suveaken muuta avatavaks. Teised sisemised raamid valmistada säilinud vana suveakna eeskujul. Uute sisemiste raamide juures võib kasutada soojapidavuse suurendamiseks pakettklaasi.
27. Restaureerida kõik metallosad. Puhastada korrodeerunud osad, värvida linaõlivärviga. Restaureerida väliukse sisemise osa link. Uued siseuste lingid valmistada säilinud lingi eeskujul.

Korstnad

28. Vana amortiseerunud korsten on lubatud lammutada. Olemasolevast korstnapitsist teha ülesmöödistusjoonis. Võimalusel vana korstnapits restaureerida.
29. Ehitada üles eelistatult vanadele korstna asukohtadele kaks uut identset korstent. Korstnapitsid teostada vastavalt vana korstna ülesmöödistusjoonisele. Korstnapitsid krohvida.

Teised hooned

30. Saun taastada olemasoleval kujul. Esimesed palgired ja akna alused pehkinud palgid plommida. Taastada vana valtsplekk-katus. Vajadusel vahetada välja samaväärse vastu. Säilitada korstna asukoht ja viimistlus. Restaureerida sarika otsad, aknad ja viilu sik-sak otsaga laudis. Akendele võib lisada sisemise raami klaaspaketina. Sisemine raam teha samasuguse ruudujaotusega kui välimine.
31. Laudal renoveerida maakivisein ja parandada vuugid. Lauda uuesti üles ehitamisel abihoonena või muul vajalikul otstarbel jälgida vana hoonekehendi mahtu. Vana harja kõrgust mitte ületada.

KOKKUVÕTE

Hetkel on talu taastatavate väärtuste olukord hea. Aga restaureerimine on vajalik, vastasel juhul kukuks lähiaastatel sisse katus ja see hävitaks kõik muu. Restaureerimise juures peab säilitama hoone välise kehendi ja välimuse maastikus. Samas võib ta seest siiski muuta igati moodsaks ja tänapäeva mõttes elamisväärseks, sest kõik, mis on väärtuslik saab restaureerida ja uuega kombineerida.

Hintsi talu säilimine tänapäevani on toimunud suuresti tänu kahele tegurile. Kõigepealt ei ole ta seisnud tühjalt, ilma omanikuta. Kuigi kaks korda teda edasi müüdi, siis mõlemal korral sattus siia inimene, kes siin ka ise sees elas. Teine põhjus, mis ta suhteliselt originaalilähedaselt säilis on omanike vähene huvi, võimalused või jaks teostada siin suuremamaahulisi ümberehitusi või remontöid.

Hoonega tuttavaks saamise teekond ja mõistatuse lahendamine on olnud huvitav. Mis saab asjahuvilisele olla veel põnevam kui seinte seest välja tulevad ukсед ja aknad. Laka pealt leitud kirjad ja viited hoone ajaloole. Saladus muidugi säilib ja tutvumine hoonestuse ja talukohaga jätkub. Epidemioloogilistel kaalutlustel ei ole veel läbi käinud naabertalusid ja üles leitud Levala külas elanud inimeste sugulasi..

KASUTATUD KIRJANDUS JA TEISED ALLIKMATERJALID

Arhiiviallikad:

- Pöide vallakohtu akt surnud Aleksei Hints'i varanduse hooldamise asjus. Rahvusarhiiv Tallinnas, ERA.3653.8.3871
- Toimik nr. 10, Surnud Hints, Anton Aleksei p. Järele jäänud päranduse asi. Rahvusarhiiv Tartus, SAMA.162.1.1230
- Ärideregister, firma Anton Hints, aktid. Rahvuarhiiv Tallinnas, ERA.891.2.8360
- August Kampi mälestused jm. Dokumentide ja käsikirjade kogu. Eesti Maaelumuuseumid SA, Eesti Põllumajandusmuuseum, EPM TR 1373:202 A 1099:202
- Levala küla ajalooost, V.Kübar. Eesti Rahva muuseum, Korrespondentide vastused, ERM KV 120:63/I kd: 318-321
- Mälestused Pöide kihelkonnas asuvast Levala külast, Kamp Ado. Eesti Maaelumuuseumid SA, Eesti Põllumajandusmuuseum, Dokumentide ja käsikirjade kogu, EPM TR 1373:201 A 1099:201
- Levala küla majapidamisraamat, Rahvusarhiiv Tartus SAMA.307.1m.11
- Saaremaa, Levala küla Pöide vallas. Eesti Ajaloomuuseum, fotod AM F 22476
- Levala küla Saaremaal, Fotis EFA.368.0.92561
- Pöide Maarja kirik ja pastoraat, vaade lõunast, Saaremaa Muuseum SA, SM F 3761:2237 F
- Uuemõisa Levala küla maade kaart, Rahvusarhiiv Tartus, EAA.3724.5.2405
- Levala küla korralduspiirkonna toimik, Rahvusarhiiv Tallinnas, ERA.3538.1.230
- Concept Charte von dem auf der Insel Oesel im Peudeschen Kirchspiele belegenen und zum publiquen Gute Neuenhof gehörigen Dorfe Lewalla. EAA.3724.5.2406 leht
- Maa-ameti ajalooliste kaartide rakendus, üheverstane kaart

Publitseerimata allikad:

- Hoonete hindamine, dok. nr. 15, Elle Rajandu eraarhiiv

- Kindlustushindeleht nr. 30, Maali Nepper, eraarhiiv

Publitseeritud allikad:

- Metslang, J. Katuseraamat. Tammeraamat, 2016
- Metslang, J. Vana maamaja käsiraamat. Tammeraamat, 2013
- Pärdi, Heiki. Eesti talu. Uuem taluarhitektuur 1850-1950

LISAD

LISA 1. Kindlustushindeleht nr. 30

KINDLUSTUSHINDELEHT NR. _____ 30

Hoonete omanik *Kopper, Heati Michaili* majapidamisraamatu nr *Levala*
 Rajoon *Singõõra* külanõukogu (linn, tänav) *Siide* maja nr. *Indlaia*

Hoone nimetus	Hoone ehitusaeg	Materjal			Mõõdul (täpsusega 0,1 m)			Hoone maht (m³) või pind (m²) (täpsusega 1 m)	Hoone tüüp	Hoone vanus (aastat) (kop.)	Kõrvalekaldumised protsentides (+ või -)														Amortisatsioon (täpsusega 10%)	Hoone hind (või hinnanguline arvestamisega (10%))																										
		seinte	katuse		pikkus	laius	kõrgus				võlvitud	välissaitad	sisesaitad	lael	pöörand	katus, viilud	aknad, uksead	lööbed, luustid	asümmeetria elekter	välisviimistlus	paranduskoost	Kõrvalekaldumiste summa (10% (kop.))	Lühe hoiute hind (tbl)																													
<i>Seinmaja</i>	<i>1990</i>	<i>paek</i>	<i>roog</i>		<i>6.0</i>	<i>7.5</i>	<i>2.3</i>	<i>104</i>	<i>HK 2</i>	<i>4.30</i>																																										
<i>ait</i>					<i>8.0</i>	<i>7.5</i>	<i>1.3</i>	<i>139</i>	<i>HK 1</i>	<i>2.65</i>	<i>+4</i>										<i>-7</i>	<i>+3</i>	<i>+6</i>	<i>+6</i>															<i>406</i>	<i>40</i>	<i>198</i>	<i>2.5</i>										
<i>Tuulisaadik</i>					<i>6.0</i>	<i>1.0</i>	<i>1.2</i>	<i>25</i>	<i>HK 3</i>	<i>6.25</i>												<i>+3</i>	<i>+7</i>																	<i>392</i>	<i>40</i>	<i>235</i>	<i>2.4</i>									
<i>Kaev</i>	<i>1988</i>	<i>paek</i>			<i>9.4</i>	<i>6.8</i>	<i>1.0</i>	<i>121</i>	<i>HK 1</i>	<i>8.50</i>			<i>-1</i>	<i>-2</i>									<i>+11</i>	<i>+4</i>																<i>178</i>	<i>40</i>	<i>107</i>	<i>0.97</i>									
<i>Kaev</i>	<i>1910</i>		<i>paek</i>		<i>5.0</i>	<i>3.4</i>	<i>2.0</i>	<i>34</i>	<i>HK 7</i>	<i>4.70</i>												<i>+4</i>	<i>-4</i>																	<i>189</i>	<i>40</i>	<i>113</i>	<i>1.34</i>									
<i>kaev</i>	<i>1924</i>		<i>roog</i>		<i>4.4</i>	<i>6.8</i>	<i>1.5</i>	<i>75</i>	<i>HK 6</i>	<i>1.05</i>	<i>+6</i>														<i>-10</i>		<i>-10</i>														<i>144</i>	<i>40</i>	<i>86</i>	<i>1.00</i>								
																																									<i>181</i>	<i>40</i>	<i>50</i>	<i>0.45</i>								
																																										<i>189</i>		<i>599</i>								
											<i>40</i>	<i>6</i>	<i>76.36</i>																														<i>4057</i>									
																																																			<i>18.69</i>	

Kokku _____

Kindlustusinspektor *Jalvici*

Koostatud *29. septembra* 19 *92.* a.

LISA 2. Hoonete hindamine, dok. nr. 15, Elle Rajandu eraarhiiv

nr. 15 Kadast. Art. Hinnatud 30. sept. 1925 a.
Krep. nr. 914

Maakond Saari Hüpooteegiüksus Endrise 40 - Lesala külas.
(maatki nimetus ja nr.)
Vald Anemäisa. Omanik: Anttoni Kints, Mihkel, Antton.
7. Ho. Kihelkond Põide. Hooneüksus: Almmaja pööra
Hois Anemäisa. Omanik: Rasmuses Anton Kints.
(peatööse nimetus)

Märkused hoonete hitusviisi ja materjali kohta a) Almmaja pööra - püst; 1/2 Ant - püst.

Ruumide jaotus tarvitamise järele	Keskmine kogutulukus mark	Puhastulukus mark	Märkused:
a) Almmaja pööra: Pöörum, 3 elutuba, köök austsola, sahtel	6000.-		a) Omanikul kasutada. Hinnatud võrreldes inimeses olesat müürlasutamati hoonetega.
Konnaspidamine kulludes 200 maha	1200.-	4800.-	(hind. lead. § 11).
Kokku:		4800.-	Omanik kasutab 200 maha maal (in. 200 m. eest ümardatud) konnaspidamise määras peale kogutulukuse 6000.- maha peale kindelolevas.

Käesolev otsus on Saaremaa maak. Kinnis-
varade hindam. komisjoni poolt tehtud
29 sept. 1925 a. Prot. Nõ 3.

R. Luomäe
Saarim. rak. kind.

Käesolev Anemäisa valla kinnisvarade hindamise
komisjoni otsus on mülle kirjalikult teatatud ja kaebuse
tõstmise kord seletatud.
" " " " augustil. 1925 a.

A. Hints

Eeltähendatud hindamise andmed tunnistame õigeks:

Hindeja: J. Hints
Hindamiskomisjoni liikmed: J. Hints, A. Hints
Majaomanik ehk volinik:

SELMERMANN, TALLINNAC.

Hoone osade nimetus	Mõõt meetrites:			Ehituse materjal:	Väärtus ehitus- kümneühikutes
	Pikkus	Laius	Kõrgus		
a) <u>Elumaja seega</u>					
Elu- ja seeruum	14.00	7.60	2.80	Tsement-palk	8
Katus	14.00	7.60	-	Õli	8
teraskoda	6.20	1.90	2.30	Hilfwood land	8
Katus	6.20	1.90	-	Laastn	8
b) <u>Bit</u>	10.20	4.10	2.10	Tsement-palk	7
Katus	10.20	4.10	-	Õli	7

a) Elumaja seega:

LISA 3. Ärideregister, firma Anton Hints, aktid. Rahvarhiiv Tallinnas, ERA.891.2.8360, lk 2

Firma Nr. 8360.
Ä. r. osa A. k. 70

Teadaanne
Kaubandus-Tööstuskojale
ainuisiklise äripidaja firma registreerimiseks.

1. Firma nimetus Anton Hints

2. Firma asukoht Nemõisa vallas Saaremaa, Livala külas

3. Ettevõtte äriala Segakauplus

4. Ettevõtte tegevuse algamise aeg Uue ajal sa; kaubandus 1910-1915. Sõja ajal se. 1918 ja see aeg algas 1927. aastal. 1928. aastal

5. Ainuisiklise äripidaja ees- ja perekonnanimi ja kodakondsus. Anton Hints, Eesti kod. sündimisaeg 1885 aastal

6. Prokuristi ees- ja perekonnanimi J.

Annan firma allkirjaks*) Anton Hints

Anton Hints'i allkirja tunnistab muutuise-
vallaarvitsus õigeks.
Muutuises 15. juunil 1928 a.

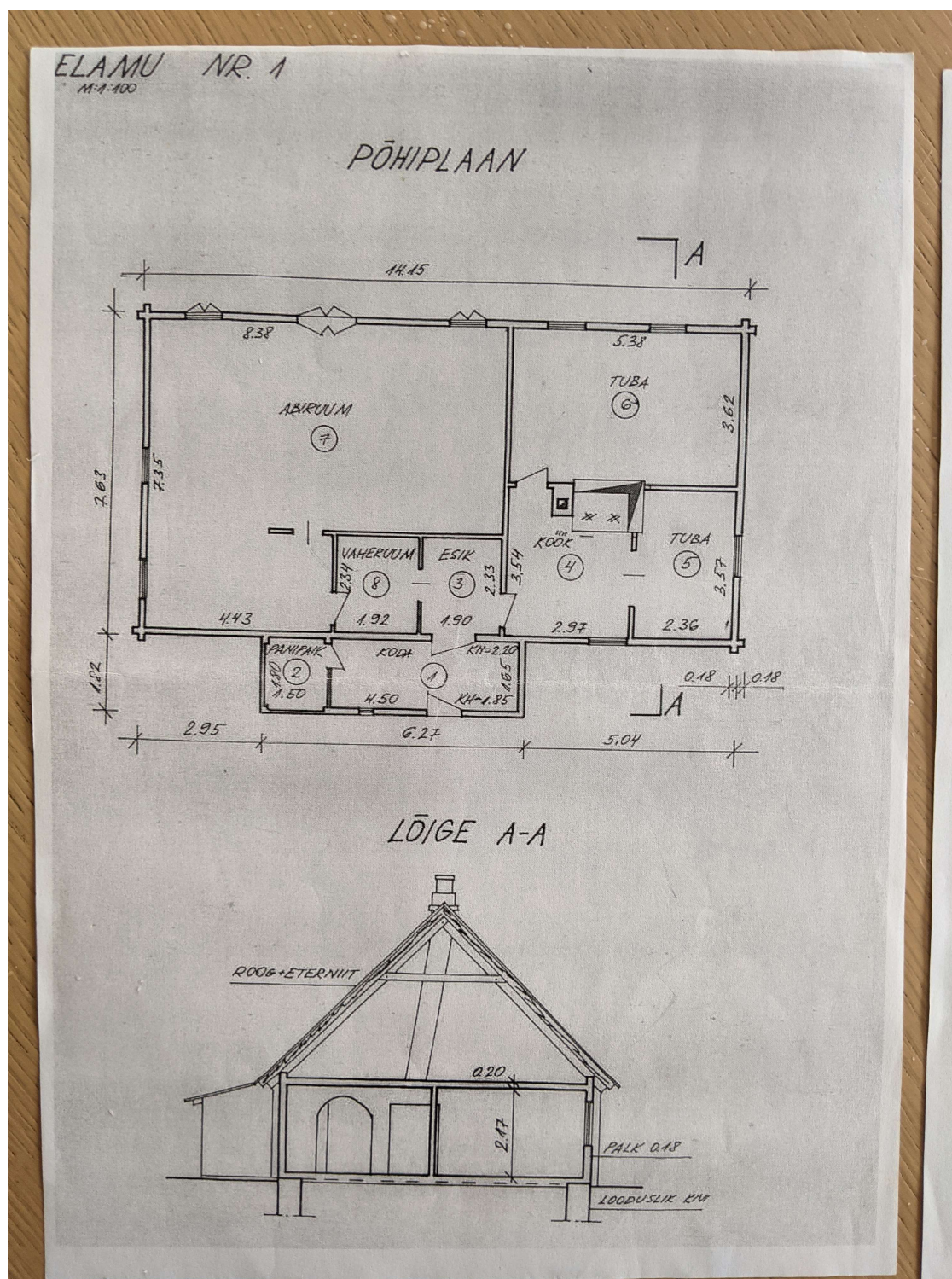
Vallaarvimein: Malle.
Sekretär: Reeuss.

*) Kui allkirjutaja ilmub isiklikult Kaubandus-Tööstuskotta, siis kirjutab tema alla registreerimisruumis ärideregistri pidaja juures-olekul; vastasel korral kirjutatakse teadaandele alla enne esitamist, kusjuures allkiri peab seaduslikus korras olema tõestatud.

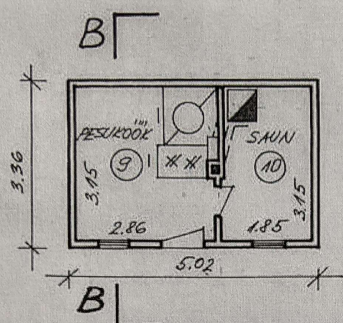
(Politsei või vallaarvimein poolt)
Zusammen mit Verleihoda Tallinnas, Lühike jälg 4.

LISA 4. Noimi Olli tellitud inventariseerimisjoonised, elamu nr1 ja saun nr. 2

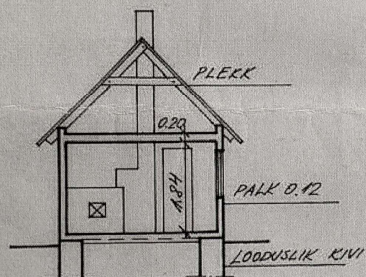

SAUN NR. 2

PÕHIPLAAN

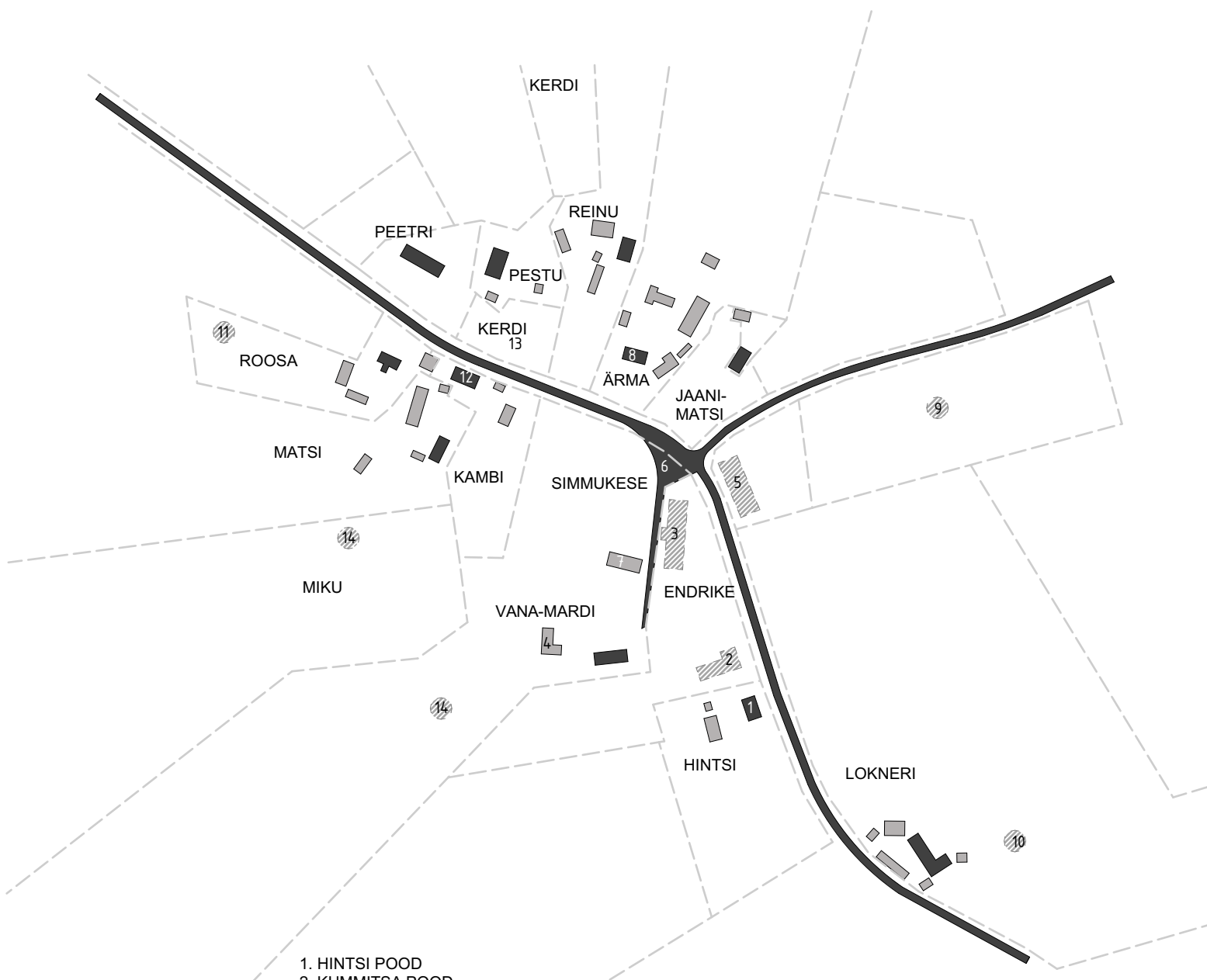
LÕIGE B-B

TÄIETEJOONISTE KOOSTAJA	SAARE MAAKONNA HOONEREGISTRITÄLITUS		
MAJAVALDUSE ASUKOHT	PÕIDE VALD, LEVALA KÜLA, „HINTSI“ TALU		
OMANIK	NOIMI OLL		
KRUUNDI PIND	M ²	TÄISEHITUS	%
ÄLLKIRJAGA KINNITAN ESITATUD ANDMETE ÕIGSUST			
OMANIK			
PLAANISTAJA	T. SOOÄÄR	<i>T. Sooäär</i>	18.06.2003
JUHATAJA	E. LANNIK	<i>E. Lannik</i>	18.06.2003

LISA 5. JOONISED

1. LEVALA KÜLA PLAAN
2. HINTSI TALUHOOV
3. HINTSI POE VANA PLAAN
4. HINTSI POE UUS PLAAN
5. HINTSI POE VAATED KOOS

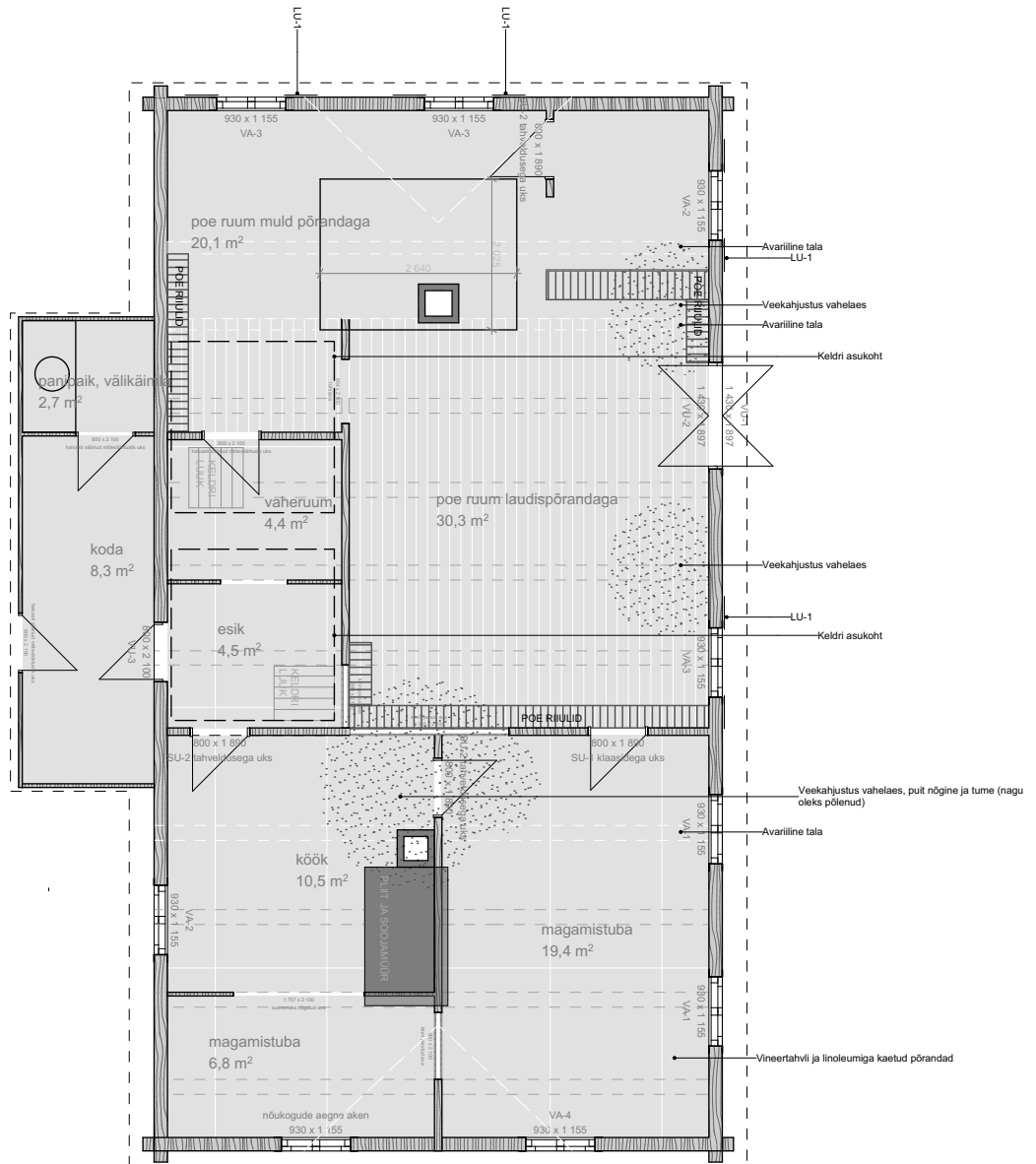

1. HINTSI POOD
2. KUMMITSA POOD
3. VÕIMALIK VANA ENDRIKE MAJA.
4. VANA-MARDI TAPAMAJA
5. VÕIMALIK VANA KÕRTSIHOONE
6. VANA KÜLAPLATS NN. KÜLAVAHE
7. SIMMUKESE LAUT
8. ÄRMA TALU. KÜBAR PAULI MÄLESTUSED
9. JAANI-MATSI TUULIK
10. REEDIKA TUULIK
11. VÕIMALIK ROOSA TUULIKU ASUKOHT
12. E. KAMBI POOD. AUGUST KAMBI MÄLESTUSED
13. KERDI TALU ASUKOHT. 1877 AASTA PÕLENGU ALGUS
14. VÕIMALIKUD TUULIKU ASUKOHAD VANADE KAARTIDE PEALT.

- ELUHOONED
- ABIHOONED
- KADUNUD HOONETE VÕIMALIKUD ASUKOHAD

1. HINTSI POOD
2. LAUT
3. KUUR
4. SAUN
5. VÄLIKÄIMLA
6. KAEV
7. VANA KUMMITSA MAJA VUNDAMENT
8. KIVI AJA JUPP

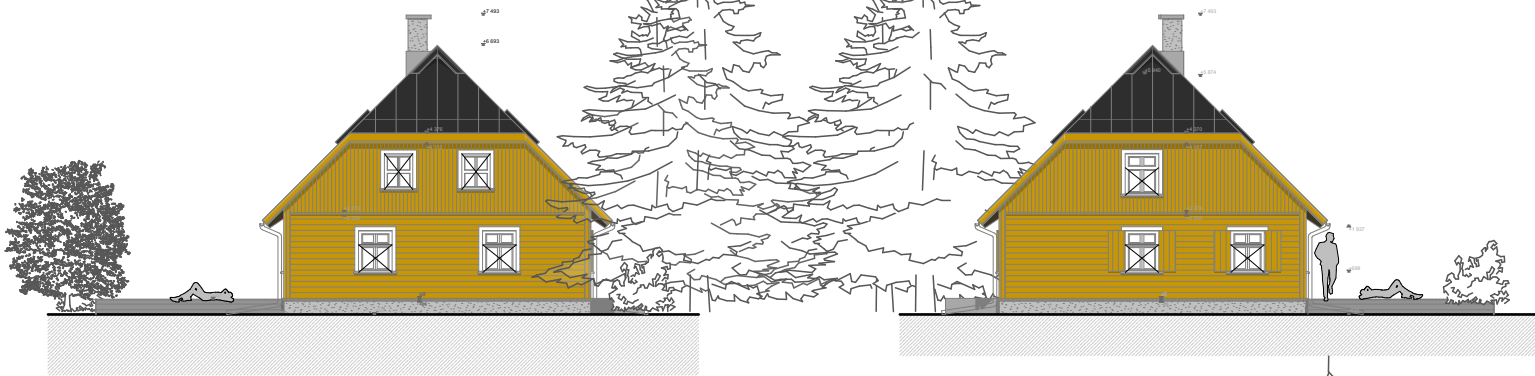
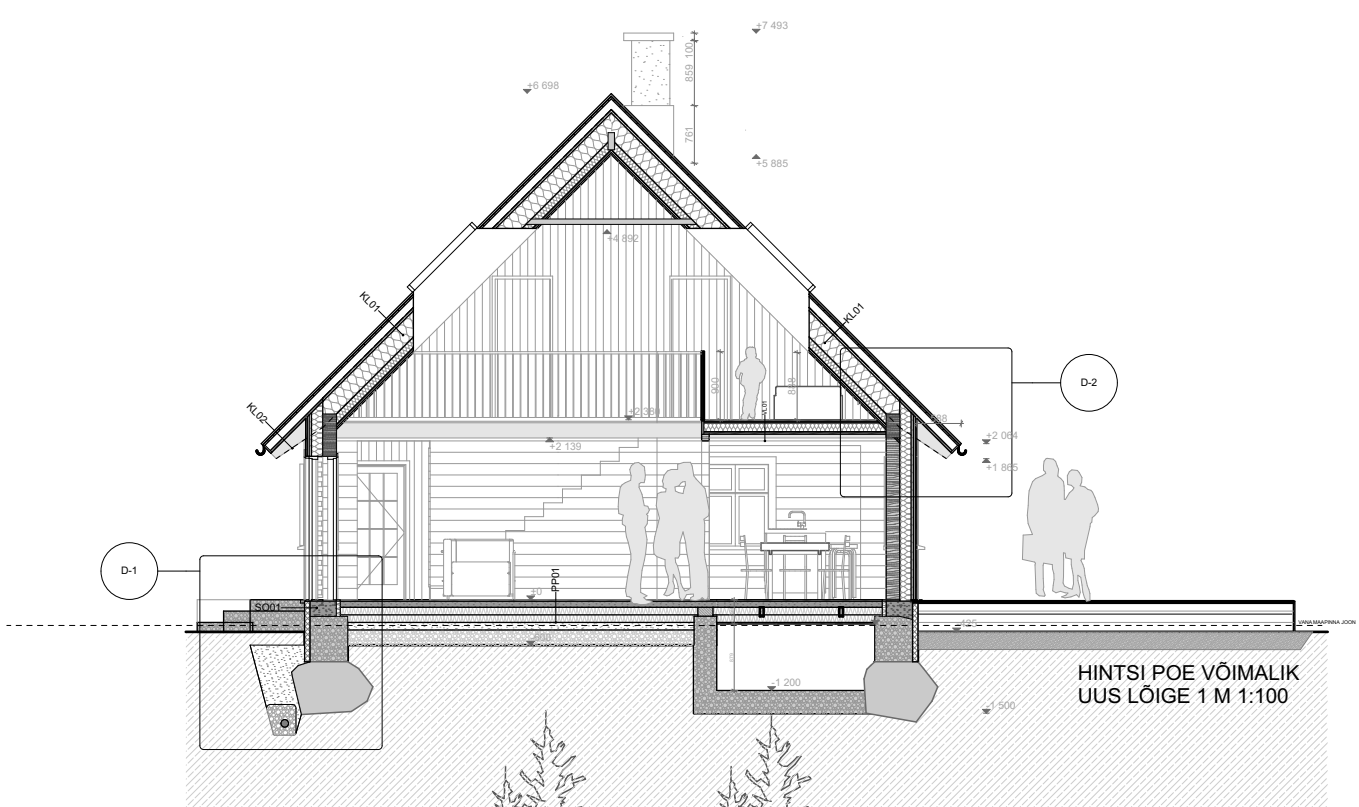
HINTSI POE OLEMASOLEVA OLUKORRA PLAAN M 1:100

▼V2

▲V4

HINTSI POE VÕIMALIK UUS PLAAN
1 M 1:100

HINTSI POE VÕIMALIKUD UUED VAATED 1 M 1:200